

Skelgården

– et ”herredsfogedhus” mellem Tune og Vindinge

Det er ikke så længe siden, at kort over Vindinge sogns sydligste del bar betegnelsen ”Herredsfogedhuse”. Et af dem var ”Skelgården” helt nede i sydspidsen af sognet. Jeg (Helge Land Hansen) anede ikke dens eksistens, før slægtsforskeren Pia Jakobsen for nogle år siden spurgte efter den. Siden er jeg stødt på navnet et enkelt sted – med Tune som adresse, og det er nok forklaringen på, at den trods sit Vindinge-matrikelnummer kun var kendt af ældre vindingeboere. I dag ved vi meget mere takket være Pia Jakobsens grundige undersøgelser af gården, som har været i hendes slægts eje. Det giver os en enestående lejlighed til at følge et mindre familiebrugs udvikling gennem 200 år. Først lidt om baggrunden.

1. Herredsfogedgården

Herredsfogeden i Tune herred, Hans Jacobsen, fik i 1674 som aflønning tildelt en ”øde og afbrudt” gård i Vindinge. Efter svenskekrigene var her mange øde gårde. Denne her havde været byens største med 18 tdr. hartkorn, men blev i 1688 takseret til godt 12 tdr.

Den sidste fæstebonde på gården hed Jens Pedersen med tilnavnet Spanager, der gør det sandsynligt, han var tilflytter fra Spanager syd for Ejby. Han havde haft gården i fæste siden 1620 i Christian 4. gyldne år før ulykkerne væltede ind over landet. Nu var hans gård ødelagt og han selv ”gammel og forarmet”. Han døde 1676 99 år gammel. Herredsfogeden fik bebygget grunden og bekostede bl.a. et murstenshus, byens første bortset fra kirken. Derfor kunne herredsretten i 1735 flyttes fra Salløv til Herredsfogedgården i Vindinge, hvor der kunne overlades et værelse til ”rettens betjente”, fogeden og skriveren. Gården lå ved det nuværende Lønbjergvej 3.

2. Udskiftningen 1783

Nogle årtier senere indvarsledes de store landboreformer, og regeringen og Vindinges lokale godsejere pressede på for at få ophævet dyrkningsfællesskabet - bønderne var mere modvillige. Første skridt blev taget i 1778 med etableringen af sogneskel. Hidtil havde landsbyerne været adskilt af overdrev, hvor for eksempel ”tunerne” og ”vindingerne” vogtede de græssende kreaturer i fællesskab. Fortsættelsen var lettest der, hvor godsejeren kun havde én gård, og den nye herredsfoged siden 1779, Christian Lyders, fik som den første i Vindinge den 1. maj 1783 tildelt sin lod å”ca. 120 tdr. land sydligst i sognet langs de nye sogneskel mod Tune og Vor Frue ”til brug og besåning” i efteråret 1784.

Det er usikkert, hvordan herredsfogedens jord blev dyrket de første år.

Vindingebønderne ville nødigt ophæve dyrkningsfællesskabet og smølede med at opsætte de nødvendige hegn mellem lodderne. Sandsynligvis blev markarbejdet udført af jordløse husmænd. Da jorden senere blev fordelt mellem en lille halv snes husmænd var der tilsyneladende bygninger på nogle af parcellerne. Der var stort behov for nye brug, da befolkningstallet var stærkt stigende. I Vindinge var tallene:

1787: 287 indbyggere

1801:	349	-
1834:	433	-

3. Udstykningen af herredsfogedgården

I 1801, da herredsfogeden hed N.C. Leigh, blev herredsretten flyttet fra Vindinge til Roskilde, hvor Leigh også var byskriver. Men hans jord lå stadig i Vindinge, og som en af sine sidste embedshandlinger udstedte han i 1813 arvefæstebreve til husmændene på den udstykkede gård. Arvefæstet svarede bortset fra en række afgifter til selveje, idet arvefæsterne kunne sælge og pantsætte deres jord.

De 18 småparceller fik matrikelnumrene 2c, 2d osv. til og med 2s – 2a & 2b var forbeholdt toften hjemme i byen. De nu godt 12 tdr. hartkorn omfattede omkring 120 tdr. land, hvilket gav 6-7 tdr. land i gennemsnit til hver parcel, hvilket var meget lidt. Man diskuterede på den tid den ideelle brugsstørrelse for husmænd og gårdmænd, og den landbrugsinteresserede bondesøn, provst Schack, fremhævede, at en husmand med 12-16 tdr. land kunne holde et par heste og dermed dyrke sin jord uafhængigt af gårdmændene. Parcellerne blev da også solgt to og to, så "Herredsfogedhusene" foruden restparcellen 2a & 2b på gårdens gamle plads oppe i byen (Lønbjergvej 3) bestod af 8 husmandssteder.

Udstykningen af Herredsfogedgården. Skelgårdens parceller, 2e og 2f, ses i "bunden" af sognet. Øverst til venstre de 4 parceller (2i, 2k, 2l og 2m), som blev til "Herredsfogedgården". Til højre 2p, 2q, 2r og 2s: Tokhøjgård. Gårdmandslodderne er fra vest: Ørnemosegård (matr.nr. 27) med sine to små husmandslodder, Mørkegård/Søndergård (nr. 13) og mod nord Mindstrupgård (nr. 12) som til højre har to af universitetets husmandssteder til at "betjene" sig. Mod øst nr. 14, Mosegård.

4. Parcel nr. 1, matr.nr. 2e & 2f – Christen Nielsen og Kirsten Christensdatter (1813-37)

Det første arvefæstebrev blev udstedt den 1. februar 1813 til Christen Nielsen "af Vindinge Mark", og samme år skal de bygninger være opført, som skulle danne ramme om driften de næste 150 år. Sandsynligvis var Christen Nielsen i forvejen bosiddende på lodden. I brevet omtales både bygninger og besætning. Dens placering

ses allernederst på kortet, ved skellene til Tune og Vor Frue sogne, som senere gav gården navn.

Parcellens hartkorn var målt til lige knap 2 tdr. på 20 tønder land.

Som arvefæster havde Christen Nielsen udspecificerede "ejendomsrettigheder" og kunne først og fremmest sælge sin gård. De forskellige afgifter kan beregnes som en "købesum" på 2450 rigsdalere med 300 rdl. i udbetaling og 4% i rente af resten.

Konjunkturerne var ikke med Christen Nielsen. De høje priser på landbrugsvarer under Napoleonskrigene afløstes af "statsbankerotten" samme år (1813) og prisfald fra 1817. Men den udstrakte selvforsyning og prisfald, også på de ting der måtte anskaffes udefra, gjorde at bønderne holdt skindet på næsen.

Ved folketællingen 1834 var "husmand" Christen Nielsen og Kirsten henholdsvis 69 og 68 år og tilsyneladende barnløse. En tjenestepige på 16 år var eneste medhjælp.

Skelgården, matr.nr. 2e og 2f, set fra luften fra nordvest omkring 1930. Bygningerne er fra 1813. I forgrunden stuehuset mod nord, sammenbygget med den lange staldlænge, til højre svinehuset med fast tag. Bag træerne den korte vest-længe med vognport. Indkørslen fra Tokhøjvej går mellem de to sidstnævnte.

Familien Jacobsen 1837-1917

1. Ole Nielsen og Kirsten Jacobsdatter (1837-72)

Den 21.11.1837 solgte Christen Nielsen den lille gård til Ole Nielsen fra Stærkende og gik på aftægt. Blandt bohavet var et "panel" – et dekoreret træpanel bag bondens plads for bordenden – et "sengested" (alkove), borde og bænke i stuen og en jerngryde. Til bedriften nævnes heste, vogn, plov, harve, slæde, 2 par vognfjæl og en høstharve, gødning og foder, så-havre og skære-havre. Ud over hestene var der 2 køer og 4 får – til selvforsyningen, det var kornet, man levede af i disse år. Kornpriserne var stigende, man var kommet ind i den store "kornsalgsperiode", hvor England ikke længere var selvforsynende, og oversøisk korn endnu ikke oversvømmede Europa.

Christen Nielsen sikrede sig en solid aftægtskontrakt til sig og sin kone. De fik 3 fag til bolig i stuelængens vestre ende og "et stykke havejord til kål og urter", alle madvarer og andre fornødenheder i faste mængder og "fri vask og renlighed samt pleje i sygdomstilfælde".

Gamle Christen Nielsen kunne i 1837 kun underskrive med sine for bogstaver C (hristen) N (iels) S (øn), resten af navn blev skrevet "med ført pen". Som

vitterlighedsvidner optrådte sognefogederne i Reerslev og Vindinge, som naturligvis begge kunne læse og skrive.

2. Niels Olsen og Else Rasmusdatter (1872-1904)

Ole Nielsens og Kirsten Jacobsdatters søn, Niels Olsen, kaldte sig ved overtagelsen ”parcellist”, ejer af en ”parcel”. Ordet blev brugt om udstykkede jorder, der var mindre end gårde, men større end husmandssteder. Hans parcel var efter matriklen 1844 justeret en smule til godt 2 tdr. hartkorn. Skødet var udformet som en ”købekontrakt” med indbygget, detaljeret aftægtskontrakt. Købesummen var godt 4200 rdl. inkl. 1000 rdl. til Niels Olsens søster Johanne, som var gift med parcellist i Karlslunde, Jørgen Jacobsen.

Niels Olsen overtog faderens landbrug ved indgangen til den ny tid med overgang til animalsk produktion og eksport af forædlede landbrugsprodukter til især England.

3: Ole Jacobsen og Johanne, f. Jensen (1904-17)

Niels Olsen og Else Rasmusdatter havde ingen børn, og det blev derfor Niels Olsens søstersøn, Ole Jacobsen, født den 26.3.1876 i Karlslunde som søn af Johanne Olsdatter og Jørgen Jacobsen, der den 20.10.1904 overtog gården og blev den første ”Jacobsen” på stedet! I skødet kaldes han først ”jordbruger”, men senere gårdejer. Det meste af købesummen lånte han af sin mor, Johanne Olsdatter, der nu som enke boede i Karlslunde. Hans kone, Johanne Jensen, var født i Tune den 18.2.1876, og de blev gift i Tune kirke den 26.3.1897.

*Ole Jacobsen som ung
(f. 26.3.1876), måske fra hans
konfirmation, i så fald fra o.
1890.*

*Brudeparret Johanne Jensen (f. i Tune 18.2.1876) og
Ole Jacobsen, gift i Tune kirke 26.3.1897.*

Under Ole Jacobsen kom besætningen op på 2 heste, 6 malkekøer, en kvie, 10 svin, 20 høns og en hane. ”Maskinparken” omfattede nu bl.a. en halvpart i en radsåmaskine, i en selvbinder og i en ajletønde og en andel i et petroleumsmotor-tærskværk. Svinene blev leveret til Roskilde Andelssvineslagteri (oprettet 1895) og mælken til Allershøj Mejeri i Snoldelev (oprettet 1892).

Ole Jacobsen og Johanne fik 8 børn, Jørgen (f. 1897), Hans Peter (f. 1900), Kristian (Pias farfar, f. 1907) og datteren Ella (f. 1910) – 4 døde som små eller nyfødte.

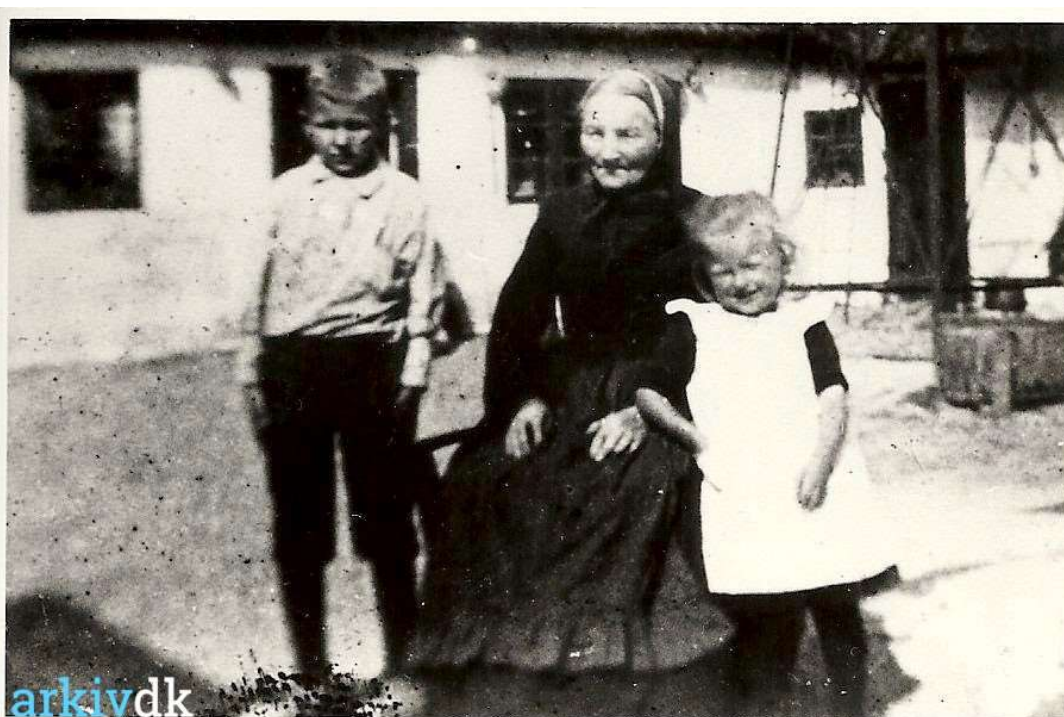
Familien Jacobsen foran stuehuset o.1912. Fra højre: Ole Jacobsen, hans kone Johanne med den yngste, Ella (f. 1910), på armen, sønnen Kristian, Johannes niece og tjenestepige, Anna Kirstine Andreasen og sønnen Hans Peter. Den ældste, Jørgen, har nok været ude at tjene.

Johanne og Ole Jacobsen foran stuehuset med Ella og Kristian (o. 1915).

Johanne Jacobsen, hendes niece og tjenestepige Anna Kirstine og Ole Jacobsen bag lille Ella og hendes morfar, Hans Jensen, Roskildevej 2, Tune (o. 1915).

Kristian og Ella med deres mormor Johanne Olsdatter fra Roskildevej 2, Tune (o. 1915).

Gårdejer Johanne Jacobsen kort efter Ole Jacobsens død 1917 ved kaffebordet under petroleumlampen i stuen med de yngste, 10-årige Kristian, 7-årige Ella og den ældste, 20-årige søn, Jørgen. Den 25.5. samme år afhændede hun gården og flyttede til Tune med børnene.

Selv døde Ole den 4. april 1917, kun 41 år gammel, og det blev nødvendigt at afhænde gården.

Skiftende ejere 1917-1923

I løbet af de næste 6 år nåede gården at have 5 nye ejere. Allerede den 25. maj samme år kunne Johanne sælge gården til gårdejer **Lars Christian Pedersen** i Kragehave (Høje Tåstrup) for 23.000 kr. Hun modtog straks de 6000 kr. og kvitterede den 7. juli for yderligere 2000 kr. og den 11. december for de sidste 2000 kr. af den kontante betaling. For de resterende 13.000 blev der udstedt en rentebærende obligation samtidig med skødets underskrivelse den 11.12.1917. Samme dag blev obligationen overtaget af gårdejer **Jens Boll** fra Vindinge, som også fik skøde på gården. I 1918 videreskødte Jens Boll gården til **Peter Cornelius Christensen**, som i 1920 skødte den til **Valdemar Thide**, som endelig i 1923 skødte den til **Johan Theodor Hermann Mieritz**, der var tidligere smedemester i Kastrup ved Vordingborg.

Familien Mieritz

1. Johan Mieritz og Inger (1923-39)

Johan Theodor Mieritz var født i 1876 og gift med Inger Marie, født Mortensen (iflg. skøde af 22.2.1941) i 1873. Han var søn af murer Johan Hermann Theodor Mieritz, født i Tyskland (Mecklenburg-Strelitz) i 1837, der som murersvend o. 1860 sandsynligvis var på valsen i Danmark. Her traf han Louise Christine Køppen (f. 1831), som han blev gift med i Havdrup den 19.3.1861. Man kan roligt sige, at ægteskabet blev fuldbyrdet, den 12. december fødte hun deres første barn.

Murer Mieritz yngste søn Johan Theodor, født 1876, var smedemester i Kastrup ved Vordingborg, og han og Inger havde i 1911 4 børn: Edith Ingeborg (f. 1904), Kaj Louis (1905), Will Ego (f. 1907) og Frede Frimodt (f. 1909). Et postkort fra 1911-12 viser Mieritz og hans smedesvend foran smedjen i Kastrup med de 3 drenge, Frimodt, Kaj og Will. Senere tilkom Norma Vibeke (f. 29.6.1911), Keld Hermann (f. 1913), Børge (f. 1915), som må være død som lille, og Tage (f. 1917).

I 1923 overtog Johan og Inger Skelgården, og i 1930 havde de 3 hjemmeboende sønner, 21-årige Frimodt, 17-årige Keld og 13-årige Tage.

Johan Mieritz smedede et skilt i støbejern med navnet "Skelgården", som i dag ses på gavlen til den bevarede udlænge; så det har nok været ham, der gav gården navn. Hvorfor han opgav smedjen i Kastrup til fordel for Herredsfogedparcellen i Vindinge er uvist.

Johan og Inger Mieritz, som ejede Skelgården 1923-39.

arkivdk

Gårdejer Johan Mieritz med sine heste 1926.

Johan Mieritz med jagtgevær, jagthund og jagtbytte (en kanin) 1940 kort efter overdragelsen af gården til svigersønnen Peder Larsen.

I 1934 blev datteren Norma gift med (Hans) Peder Larsen, f. 3.11.1906 på Frederiksberg ved København, og da ingen af sønnerne var interesseret i gården, blev det dem, som i 1939 overtog gården som gårdbestyrere.

Brudeparret Norma og Peder Larsen 1934, som ejede Skelgården 1939-1997.

2. (Hans) Peder Larsen & Norma, f. Mieritz (1939-1997)

Peder Larsen og Norma kom fra et husmandssted under Egholm gods, Sæby Sjælland. De var barnløse og adopterede 1938 den 8 måneder gamle Boye, der var født på Rigshospitalet den 21.11.1937 og derefter anbragt på børnehjem i Glostrup.

Peder Larsen havde været på Høng Husmandsskole 1929/30 og var i bestyrelsen for Husmandsforeningen. I 1939 overtog de driften af gården efter Normas forældre, og den 22.2.1941 fik de skøde på gården. Den 65-årige Johan Mieritz beholdt sig dog jagtretten på

Den havde da stadig 20 tdr. land og på det tidspunkt en besætning på 2 heste, 4 køer og 3 stk. ungvæg.

Den 4-længede stråtede gård havde stuehus mod nord med 2 værelser og køkken vendt mod nord og stue og gang mod gårdspladsen. Desuden var der en gennemgående "storstue" i vestenden og et gennemgående bryggers i østenden. Den lange øst-længe rummede lo, hestestald og kostald med forbindelse til svinestalden mod syd. Den kortere vest-længe var vognskur – med et brætlokum i den fjerneste ende. Mellem den og svinestalden var indkørslen til gårdspladsen, dengang fra den senere Tokhøjvej, der fulgte Tuneskellet ind i området. I gårdspladsens sydøst-hjørne lå den endnu eksisterende brønd.

Skelgårdens ejer 1939-1997, (Hans) Peder Larsen, f. 2.11. 1906 (foto fra ca.1945).

ejendommen, så længe han levede. Han var åbenbart passioneret jæger og var kort forinden blevet fotograferet i sit jagtudstyr med gevær, hund og bytte – en kanin. Det understreges i skødet, at der ingen skov var på ejendommen.

Under krigen skjulte Peder og Norma 1942/43 folk, der var på flugt fra tyskerne. De overnattede på loftet, og Norma smurte en madpakke til dem, når de skulle videre. Om de var jøder eller nedskudte engelske flyvere, ved vi ikke, der måtte ikke tales om det. Peder Larsen noterede o. 1945, at gårdens navn var "Skelgården", at den havde været i slægtens eje i 2 generationer, og at bygningerne var fra 1813, altså de oprindelige. Ejendomsskylden var på 19.500 og grundskylden på 14.500 kr.

Det er ret almindeligt, at de opgivne besætningsstørrelser ved en overtagelse er mindre end senere, og for Skelgårdens vedkommende, var de 2 heste blevet til 3 siden 1939, de 4 køer og de 3 stk. ungkvæg til 8 køer og 5 stk. ungkvæg, og yderligere nævnes o. 1945 8 svin. Forøgelsen skyldes naturligvis Peder Larsen, som dog nød godt af de fremragende priser og afsætningen til tyskerne under besættelsen.

En sammenligning med besætningen i 1917 viser endnu en gang, at Danmark i en generation befandt sig i et ret uforandret "Morten Korch-land":

1917:	2 heste	6 køer, 1 kvie	10 svin
1939/45	2/3	4/8 3/5	?/8

Efter krigen, den 7. dec. 1946, optog Peder Larsen og nogle naboer et lån i Andelsbanken til betaling af udgifterne til indlægning af el-ledninger i ejendommene. Så var omsider petroleumslampernes tid slut også i denne udkant af sognet. På det eneste bevarede billede af gårdens stue fra 1917 ses petroleumslampen over spisebordet.

Boye voksede op på gården som eneste søn og gik i Vindinge skole. Familien hørte jo til Vindinge sogn og har familiegravsted på kirkegården. Tune blev mest brugt til indkøb.

Den 15. november 1961 nedbrændte gården, mens familien var til kortspil hos nogle venner. Oliekaminen løb over, olien løb ud på gulvet og blev antændt. Stuehuset nedbrændte med alt bohavet og familiebillederne fra gården. Som Roskilde Tidende skrev dagen efter: "Det eneste, der ikke brændte, var en gammel længe og et udhus". Den gamle længe var til alt held stald-længen, og alle dyrene blev reddet. Men tabet var stort, ejendommen var lavt forsikret. Et nyt stuehus blev dog hurtigt bygget.

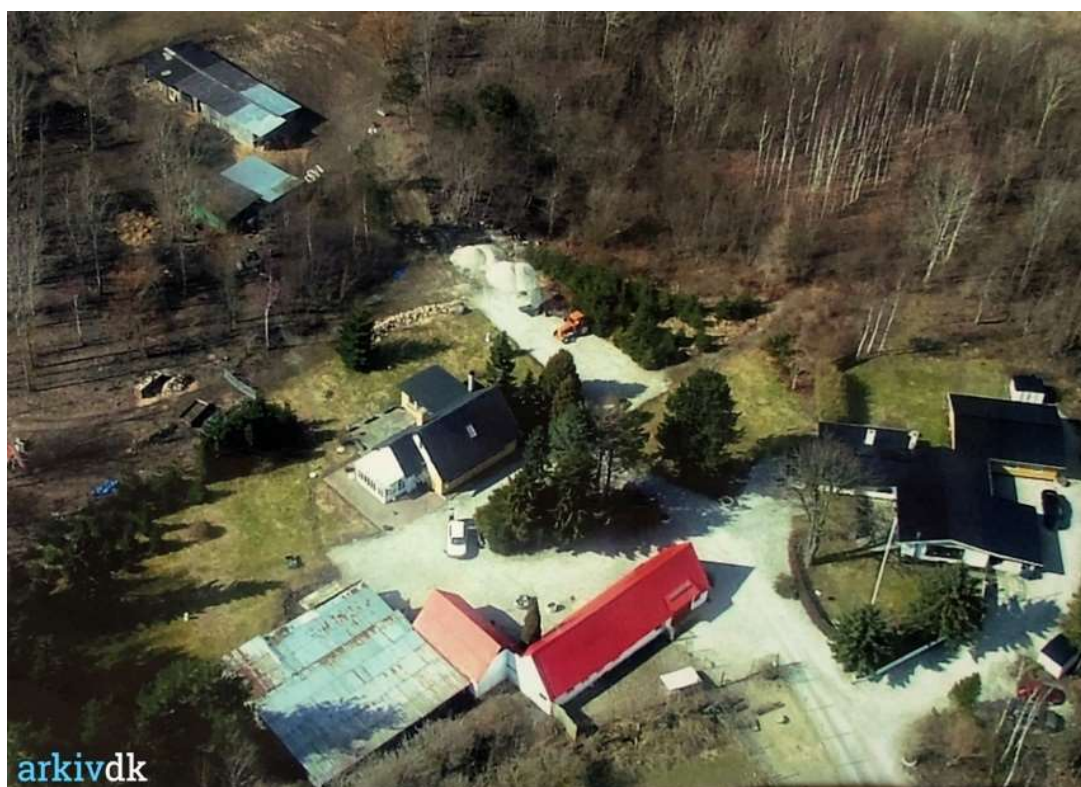
Skræddermester Kristian Jakobsen foran sin fødegård få år før den brændte i 1961.

Den 5.4.1964 afhændede Peder Larsen godt halvdelen af jorden til Helge Hedebo til grusgravning. Selv beholdt han matr.nr. 18æ og hovedparten af matr.nr. 2f med gårdens bygninger, i alt 45.208 m², som i dag er udlagt til skov. I 1972 gav Peder Larsen mod en erstatning på 300 kr. NESA tilladelse til at fremføre lavspændingsledninger og -master på sin jord. Året efter fik han sammen med Helge Hedebo tinglyst en aftale om at benytte den nuværende sidevej til Roskildevej som adgangsvej til gården.

3. Boye Mieritz Larsen og Ingelise Larsen (1997 -)

Boye var i mange år forstander for et børnehjem i Sydhavnen, hvor han havde bopælspligt. Boye overtog gården i 1992.

Den 1.9.1992 skødede og overdrog Peder Larsen som gave ”halvdelen af den mig tilhørende ejendom beliggende Tokhøjvej 38A” til Boye. ”Der skyldes intet i ejendommen, og der skal ikke optages nye lån” hed det i skødet. Omkring det tidspunkt må det aldrende ægtepar være kommet på plejehjemmet Astershjemmet i Roskilde (2018 ”Plejecenter Astersvej”), hvor Peder Larsen døde den 20.7.1995, 88 år gammel, og Norma den 7.12.1996, 85 år gammel. Boye var herefter eneejer af gården, som han fik skøde på den 12.2.1997 med tilhørende bygninger. I december samme år blev han gift med Ingelise (f. 2.9.1942 i Odense), som havde 2 børn fra et tidligere ægteskab. Boye og Ingelise helligede sig nu hans fædrene gård med 4-5 køer af herefordracen og 3 af højlænderracen, der gik frit rundt i skoven og havde et hus at gå ind i om vinteren. De holdt også får og høns og havde to newfoundlandshunde. I dag er eneste dyr på gården hunden Molly. Ved gården har Boye bygget et hvidt hus i gasbeton og bagved yderligere et gult hus. Af den gamle gård er kun bevaret bindingsværksgavlen til den genopbyggede øst-længe. Skelgården og ”Herredsfogedgården” nordøstligst i ”Herredsfogedengen” er de sidste ejendomme fra Herredsfogedens udstykning i 1813.

Skelgården 2010. Nederst i billedet med rødt og lyserødt tag de to genopbyggede længer efter branden 1961. Den lange øst-længe med stalde og lo og den korte sydlænge med svinestald. Oven over stue-huset fra 1961.

Gårdspladsen med øst- og syd-længerne i 2018.

Boye Mieritz og Ingelise Larsen (med hunden Molly) har boet på gården siden 1997. (2018)

Øst-længens delvist bevarede bindingsværksgavl med Johan Mieritz' snart 100 år gamle støbejerns-navneskilt. (2018)

Herredsfogedhusene

Det meste af Herredsfogedjorden ligger i 2018 som et efterhånden ældre, rekreativt område omkring Hedelands naturhytte.

Men efter 2. verdenskrig – før grusgravningen tog fart – var Herredsfogedhusene stadig en samling landbrugsejendomme:

Ingvald Larsens ”Herredsfogedgård” (matr.nr. 2i, 2k, 2l, 2m) – i dag ”landsted” med 246 m² bolig- og 421 m² erhvervsareal,
Syd herfor og vest for Skelgården Jørgen Christensens ejendom (matr.nr. 2c-2d),
Nord for Skelgården Viggo Hershøjs ejendom (matr.nr. 2g-2h),
Vest for Herredsfogedgården: Ejnar Sørensens (matr.nr. 2n-2o),
Nordøstligst Georg Jensens ”Tokhøjgård” (matr.nr. 2p-2q-2r-2s),
og endelig Peder Larsens ”Skelgården” (matr.nr. 2e-2f)

Tilbage i 2018 ud over Herredsfogedgården og resterne af Skelgården ligger på Tokhøjvej 20 resten af Tokhøjgård (matr.nr. 2s) og på Tokhøjvej 34 resten af naboejendommen (matr.nr. 2g).

Helge Land Hansen, assisteret af Pia Jakobsen,
Vindinge Lokalhistoriske Forening 2018